

IN MEMORIAM
CONSTANTIN DAICOVICIU (1898-1973)

La împlinirea celor 110 ani de la nașterea eminentului slujitor al venerabilei Clio, ca fost discipol și apoi colaborator al distinsului savant și profesor, mă găsesc în situația de a-mi aduna și așterne cu pietate gândurile răzlețe de vreme, dar strâns legate de ceea ce personalitatea istoricului a întruchipat pozitiv, valoros, demn de urmat.

Constantin Daicoviciu s-a născut la 1 martie 1898 în Banat, la Căvăran, localitate care, azi, îi poartă numele. După absolvirea claselor primare în satul natal, a plecat la Lugoj și Caransebeș, unde a terminat liceul. Studiile universitare le-a făcut la Universitatea din Cluj, secția clasică a Facultății de Litere (1918-1922), obținând licența *magna cum laude*. A trecut apoi prin toate gradele universitare, de la practicant (1921), asistent (1928) și docent (1932) până la profesor (1938-1968), decan (1940-1941, 1945-1946) și rector (1957-1968) la Alma Mater Napocensis, distingându-se în permanență ca didact desăvârșit și istoric de superioară factură.

În sfera pregătirii de specialitate – istoria antică și arheologia clasică – timp de doi ani (1925-1927) a fost bursier la Școala Română (acum, Accademia di Romania) din Roma. După revenirea în țară, în 1928, la Universitatea din Cluj, i s-a conferit titlul de doctor (*magna cum laude*) în istorie antică și arheologie. Prin călătoriile de studii întreprinse, între 1929 și 1932, în Austria, Germania, Franța, Grecia și Ungaria, tânărul istoric și-a deschis noi orizonturi, și-a însușit noi cunoștințe și metode, pe

care le va aplica în propriile investigații arheologice, de la *Sarmizegetusa*, în capitala Daciei Romane.

Pe plan administrativ și de conducere științifică, paralel cu activitățile și funcțiile universitare, a fost secretar al Comisiei Monumentelor Istorice din Transilvania (1921-1940), președinte al celei pentru monumentele istorice din București (1947-1948), director al Institutului de Studii Clasice și al Institutului de Istorie (din 1949), precum și al Muzeului de Istorie a Transilvaniei din Cluj (1945-1973), președinte al Secției de Științe Istorice și membru al Prezidiului Academiei, ministru adjunct la Ministerul Învățământului (1949). La toate acestea, se mai pot adăuga și alte responsabilități și însărcinări cu caracter administrativ-științific ori social-politic, de majoră importanță instituțională și națională.

Ca recunoaștere a realizărilor sale științifice pe tărâmul istoriei antice și arheologiei, recunoscute în țară și străinătate, i s-a acordat Premiul Academiei Române (1932), Premiul de Stat (1950), Premiul Herder (1968) și a fost ales membru corespondent al Institutului de Arheologie German din Berlin, al Societății de Studii Latine din Paris, membru corespondent (1948) și titular (1955) al Academiei Române.

Importante și semnificative în plan științific internațional sunt participările la congresele epigrafice (Roma, 1939 și 1956) și de istorie de la Moscova (1954), Roma, Varșovia (1955) și Lausanne (1957), calitatea de membru în Comitetul Internațional al Istoricilor și colaborarea la Real-Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft (Stuttgart), cu articolele Porolissum, Potaissa, Potula.

A fost un învățat de mare cuprindere al istoriei și civilizației dacice și romane.

În special după cel de al Doilea Război Mondial, timp de peste 25 de ani, a condus cu autoritate și competență săpăturile și cercetările de la cetățile dacice din Munții Orăștiei: la Piatra Roșie, Costești, Făeragu, Grădiștea Muncelului, Rudele, Fețele Albe etc. Rezultatele obținute, împreună cu colaboratorii săi, în cercetările de la cetățile, așezările și sanctuarele din Munții Orăștiei, reprezintă un bun științific de inestimabilă importanță pentru cunoașterea centrului puterii politico-militare, social-culturale și religioase a dacilor înainte de cucerirea romană. Valorificarea pe plan istoric a investigațiilor, făcută repetat, se referă la limba, cultura materială și spirituală a dacilor și la locul acestora în cadrul civilizațiilor din sud-estul Europei. Alte probleme dezbătute privesc organizarea statală și politica „regilor” daci, tehnica și sistemele de construcție, civile și militare la dacii din Transilvania. Remarcabil s-a dovedit a fi studiul despre caracterul politeist al religiei geto-dace, care a răsturnat definitiv teoria privind pretinsul monoteism al geto-dacilor, dedus eronat dintr-un cunoscut text herodotian. Noua interpretare a rămas valabilă până astăzi.

Activitatea sa de investigație arheologică-istorică s-a concentrat în permanență și asupra epocii de stăpânire romană în Dacia. Se poate spune că cel dintâi care a pus cu

competență în valoare ruinele Sarmizegetusei romane (Ulpi Traiana), prin excavații și cercetări de durată (1924-1936), a fost Constantin Daicoviciu. Periegezele sale arheologice în Banat și pe sectorul de vest al *limes*-ului Daciei Romane, săpăturile de la *Porolissum* (1937-1939) și cele din castrul roman de la *Micia*, pe valea Mureșului, au constituit noi contribuții de seamă și deschidere de perspective în cercetarea vieții civile și militare din provincia traiană.

Dintre numeroasele sale lucrări, monografii și studii, de relevat în mod special merită lucrarea de sinteză *La Transylvanie dans l'antiquité*, publicată în două ediții franceze (1943 și 1945), una germană și alta în italiană (1943), lucrare considerată la timpul său un „model de monografie pentru o provincie romană”. În multe privințe, cu toată eroziunea implacabilului Chronos, ea își păstrează și astăzi actualitatea. Datorită lucrărilor sale, istoria Daciei romane – ca și a Daciei independente, de altfel – a căpătat adevărata ei înfățișare, după cum apreciau la timpul său unii specialiști de renume.

Din vastul repertoriu al istoricului este suficient să amintim aici doar problemele mai importante care au fost abordate și tratate cu deosebită competență. Ne referim mai întâi la persistența masivă a dacilor sub romani, romanizarea Daciei, dăinuirea romanității în fosta provincie traiană și la etnogeneza românilor în spațiul carpato-danubian. La acestea se adaugă alte importante capitole, cum sunt: întinderea, colonizarea, sistemul de apărare, armata, organizarea politico-administrativă a provinciei traiane, cultele religioase, creștinismul, abandonarea oficială a Daciei de către autoritățile romane și altele.

Continuitatea daco-romană și formarea poporului român au rămas, însă, adânc înrădăcinate în conștiința și preocupările sale de bază. În tratarea și lămurirea acestor importante capitole din istoria noastră antică, autorul a pus la contribuție întreg arsenalul cunoștințelor sale. Bun cunoscător și excelent mânuitor al izvoarelor narative grecești și romane, maestru în dezlegarea enigmelor epigrafice și a sensurilor istorice ale vestigiilor arheologice, el a transpus problema – tratată în trecut de marii noștri istorici mai mult la nivel logic, teoretic – și pe planul documentării concrete, aducând dovezi de natură arheologică, numismatică și epigrafică. În această complexă muncă de investigație, deloc ușoară, a fost sprijinit mereu de colaboratorii săi apropiați de la Cluj, între care *ego quoque tunc parva pars fui...* Rezultatele obținute sunt cunoscute. Ele au contribuit la consolidarea tezei privind continuitatea populației băștinașe în Dacia și, totodată, la înmormântarea, cu funeraliile cuvenite, a falsei teorii roesleriene despre discontinuitatea autohtonilor în patria lor dintotdeauna.

Am afirmat deseori și îmi face plăcere să repet, fără exagerare, că opera științifică a lui Constantin Daicoviciu, corect judecată, deși supusă erodării trecerii timpului și progresului cercetărilor – ca orice lucrare omenească, de altminteri – rămâne totuși durabilă în esența ei, ca o temelie solidă, pe care neîncetat se poate clădi de către urmași. Ea este străbătută de la un capăt la altul de pasiunea căutării

adevărului istoric, de obiectivitate și patriotism. Ideile și străduințele sale sunt cu cinste duse mai departe de pleiada foștilor colaboratori și discipoli formați în climatul de muncă a școlii arheologico-istorice clujene, căreia el i-a pus bazele. Substanța lucrărilor științifice ale distinsului învățat, pe lângă dimensiunile daco-romane, are incontestabile trăsături și valențe ale istoriei antice europene, așa cum de fapt a fost și autorul însuși: o personalitate complexă, un european autentic, cu rădăcinile puternic înfipte în pământurile străbune de la Dunăre și Carpați. Cu toate dificultățile și vremurile schimbătoare în care i-a fost dat să trăiască, el a fost și va rămâne în lumea creatorilor de școală, a concepției și realizărilor istorice, a organizării și conducerii instituționale ori a cercetării științifice un neîntrecut maestru.

După 110 ani de la naștere și 35 de ani de la săvârșirea lui Constantin Daicoviciu în lumea umbrelor de dincolo de Styx, trecătorul prin Clujul actual (*Napoca*), unde a trăit intens și a lucrat neobositul cărturar, se va întâlni cu statuia care-i perpetuează imaginea în bronz, va păși pe strada care îi poartă numele și va vedea acolo Institutul de Arheologie și Muzeul de Istorie a Transilvaniei, pe care însuși le-a condus, decenii la rând, cu autoritate și înaltă competență.

Iată figura distinsă a unui învățat care a dus mereu înainte flacăra, nu cenușa istoriei.

Dumitru Protase